

Smalle rivier, snel door eindig heuvelland

Frans Mikx (l.) en Jan Rikken van de Lentse Dorpsraad zijn tegen het plan van Rijkswaterstaat voor een nevengeul in de Waal bij Lent. Zij hebben een alternatief plan gelanceerd: 'Rijkswaterstaat wil zijn spierballen laten zien. Het draait hier om een politieke oplossing, niet om een technische. Het is een prestigekwestie.' Foto: Cyriel van Rossum

Van onze redacteurs

Het noodoverloopgebied in de Waalbocht bij Nijmegen gaat niet door. De bewoners van de Ooijpolder halen opgelucht adem. Aan de andere oever van de Waal houden de Lentenaren hun adem in. Binnenkort spreekt de Tweede Kamer zich uit over het plan om een deel van hun dorp af te snijden met een nevengeul, zodat er een eiland ontstaat. Een broodnodige, robuuste maatregel, vindt staatssecretaris Schultz (VW). Een voorbarige ingreep, nutteloos spierballenvertoon, zeggen de Lentenaren.

Bij Nijmegen versmalt de grootste rivier van Nederland zich in een scherpe bocht die wel de 'flessenhals' van de Nederlandse rivierdelta wordt genoemd. De Waal, bovenstrooms nog een kilometer breed, wringt zich door dichtbevolkt gebied door een vernauwing tot 450 meter. Probleem is dat het water met zo'n grote snelheid en kracht door de flessenhals kolkt dat de basalten oevers uitzonderlijk snel slijten en er bij hoogwater grote risico's ontstaan voor de mensen die op de dichtbevolkte noordoever wonen.

In de jaren zeventig bogen hydrologen zich al over het probleem van de flessenhals, maar om een heel andere reden: de scheepvaart kan er moeilijk manoeuvreren en daarom dacht men erover om de bocht af te snijden. Dankzij protesten tegen opoffering van de schilderachtige Ooijpolder aan die ingreep, is het er nooit van gekomen. De noodzaak om toch iets te doen aan de flessenhals is de laatste jaren toegenomen om een heel andere reden, namelijk het stijgende rivierpeil als gevolg van de klimaatverandering.

Rijkswaterstaat staat voor de opgave om het stroomgebied van de Waal te vrijwaren van overstromingen zoals die midden jaren negentig dreigden plaats te vinden. De kwetsbaarheid van het gebied is bovendien sterk

toegenomen doordat in de oksel van de rivier de Nijmeegse stadsuitbreiding Waalsprong wordt gebouwd, een Vinexproject dat onderdak moet geven aan zo'n dertigduizend nieuwe Nijmegenaren. Het plan dat Rijkswaterstaat nu heeft bedacht komt erop neer dat een deel van het voormalige dorp Lent wordt afgesneden door een zogenaamde nevengeul: een doodlopende kunstmatige aftakking die in tijden van hoogwater als ventiel fungeert. Daardoor komen de karakteristieke dijkhuizen langs de Waal op een schiereilandje te liggen. Dat schiereiland is extra kwetsbaar bij hoogwater door de nabijheid van die nevengeul. Daarom ziet Rijkswaterstaat zich genooddaakt om de huizen af te breken en het eiland op te hogen.

Het eiland komt zo mooi te liggen – recht tegenover het historische Waalfront van de stad, de heuvels, de bruggen en de druk bevaren rivier – dat het waanzin zou zijn om het onbebouwd te laten. Projectontwikke-

Schultz – wil je met me trouwen; ik heb een mooi dijkhuysje' en 'Geen Waal door Lent'.

Catchy locatie

Net buiten de bebouwde kom, in een ander prachtig huis aan de voet van de onlangs versterkte dijk, woont Frans Mikx, microbioloog in ruste en activist van het eerste uur. Hoewel zijn huis net buiten schot van de plannen blijft, heeft hij zich opgeworpen als leider van de lobby die een alternatief plan heeft gelanceerd onder de naam Lentse Warande. Hij heeft met Jan Rikken, gewezen bankmanager en voorzitter van de Lentse Dorpsraad, de krachten gebundeld in een brede lobby. 'Wij spreken hier over drie belangengroepen: de blijvers, de wijkers en de kijkers. De mensen die niet weg willen, de mensen die weg moeten en de mensen die straks hun uitzicht op de rivier en de oude stad op de rivierhellingen aan de overzijde van de Waal verliezen door de acht meter

bouwkunde – gaat uit van het uitgraven van een nevengeul in de uiterwaarden die alleen maar meestroomt bij hoogwater. Een 'langsdam' van betonblokken scheidt de geul van het rivierbed. Het stuk dat Rijkswaterstaat wil transformeren in een opgehoogd eiland, zal volgens het Lentse Warandeplan intact blijven, maar wordt wel gereserveerd voor het geval dat de Van Ellengeul op de lange duur toch meer water te verduren krijgt dan men nu kan overzien. 'Er mag voor mijn part ook gewoon gebouwd worden, huizen die pakweg 50 jaar meegaan, want aan die termijn moet je denken in ons plan', aldus Mikx. 'Als er echt zoveel water komt als waar Rijkswaterstaat rekening mee wil houden, namelijk 18.000 m³ per seconde, dan zal dat minimaal een halve eeuw op zich laten wachten. Van Ellen heeft trouwens uitgerekend dat zijn alternatieve geul ook die hoeveelheid water aankan.'

Het Lentse alternatief, dat 190 mil-

door Verkeer en Waterstaat. Het is als een vertrouwelijk stuk afgeschermd van de inspraak.

'Which floods?'

De Lentenaren hebben de indruk dat de Haagse beleidsmakers totaal geen idee hebben van de situatie aan de Waaloever. Jan Rikken: 'De Kroonprins was hier een keer op bezoek en hij vroeg ons: "Hoe hebben jullie dat nou ervaren, die overstromingen van '93 en '95?"' Er waren hier helemaal geen overstromingen! Er was alleen een dreigende situatie. En waardoor kwam dat? Door achterstallig onderhoud, niet doordat het systeem van dijken niet meer voldoet. Dat hebben we Willem-Alexander duidelijk gemaakt. Maar ja... In Mexico (op het World Water Forum, red.) hield hij onlangs een toespraak waarin hij toch weer aan "the floods" van de jaren '90 refereerde. Rijkswaterstaat maakt er veel werk van om de emoties van het hoogwater op peil te houden. En die voorspelling van 18.000 m³ komt uit het schemergebied tussen wetenschap en politiek. Ons alternatief kan zonder problemen 17.000 m³ aan, en dat is al veel meer dan er nu binnenkomt.'

Het Nijmeegse college zag het schiereiland aanvankelijk wel zitten, vooral als kans om Lent stadsallure te geven. Maar onder druk van de raad, die het voor de bewoners opnam, heeft het zijn standpunt herzien: als beide plannen hydrologisch evengoed scoren, dan geeft het college de voorkeur aan de Warande, maar het zal een eventuele keuze voor Veurlent niet tegenwerken.

Het ziet ernaar uit dat het college de coöperatieve houding zal moeten gaan aannemen. Schultz heeft de Warande uiteindelijk terzijde geschoven. Rikken: 'Rijkswaterstaat heeft alles uit de kast gehaald om de kosten van ons plan zwaar aan te zetten. Zo ramen zij de prijs van de reservering van het gebied op 300 miljoen euro, een absurd hoog bedrag. En ze schermen ook met het bezwaar dat je met een bestemmingplan het gebied maar voor tien jaar kunt reserveren. Ik zeg dan: nou, dan heb je mooi tien jaar de tijd om de reservering bij wet te regelen.'

Laten we als alsjeblieft geen doembeeld schetsen, alsof er ik weet niet wat voor gek wordt voorgesteld

laars hebben al hun fantasie de vrije loop gelaten in tekeningen van boulevards met daarlangs 'urban villa's' en luxueuze appartementencomplexen op het eiland dat Veurlent gedoopt is. Zo beschouwd is Veurlent een buitenkans om het nieuwe Nijmegen Noord de allure van een stad te geven.

Dat het plan op weerstand stuit, is niet onbegrijpelijk en goed te zien aan de naam die de grote ingreep in de wandeling heeft gekregen van de voorstanders: dijkteruglegging, een eufemisme dat onschuldiger klinkt dan sloop en herbouw van een deel van het oude dorp. Wie over de Oosterhoutse Dijk rijdt – waar het allemaal moet gaan gebeuren – ziet zonder moeite in de eeuwenoude herenhuizen en de dijkboerderijen langs de slingerende dijk een sterk argument tegen de plannen. Protesten zijn er volop te zien: overall hangen vanen en borden, raamposters en banieren met daarop teksten als: 'Melanie

hoge dijk en catchy nieuwbouw op het schiereiland. Die drie belangengroepen werden in de pers tegen elkaar uitgespeeld, daar hebben we gelukkig een einde aan kunnen maken.' De actiegroep moet tot op de dag van vandaag de 'kijkers' doordringen van hun eigenbelang, bijvoorbeeld met een huis aan huis bezorgd raambiljet waarop een fotocompositie ze een blik gunt op de toekomst: een knol van een grazige dijk, met daarop fijne woontorentjes voor mensen met geld en zin in uitzicht over de Waal, op het Valkhof, de Nijmeegse Benedenstad, de kaden, de Bovenstad met de Vinger Gods (de toren van de Stevenskerk), alles omzoomd door de eerbiedwaardige Waalbrug in het oosten en de spoorbrug in het westen.

Alternatief

Het alternatieve plan – ontwikkeld door wijlen Wybrand van Ellen, hoogleraar Planologie en water-

joen goedkoper is dan Veurlent, heeft lang meegelift in de concept-PKB van Schultz, maar in de jongste versie wordt het afgewezen als niet 'robuust' genoeg. 'Robuust is het toverwoord,' zegt Mikx. 'Rijkswaterstaat wil hier zijn spierballen laten zien. Het draait om een politieke oplossing, niet om een technische. Het is een prestigekwestie. Rijkswaterstaat heeft al bakzeil gehaald met een ander robuust plan: de inrichting van een noodoverloopgebied hier schuin tegenover, in de Ooijpolder. Dat gaat niet door, Veurlent zal en moet wel doorgaan. Met Peter Timofeeff zendt Rijkswaterstaat een geweldig dreigende en onheilspellende boodschap uit, terwijl wij hier 12 meter boven NAP zitten. De dijken zijn hier gewoon berekend op de opstuwning in de flessenhals.'

Mikx en Rikken voelen zich buitengesloten. Het cijferwerk van Van Ellen, waarop het Warande-plan is gebaseerd, is niet openbaar gemaakt

De Lentenaren voelen een zware Haagse druk: Schultz zou het plan voor een noodoverloopgebied in de Ooijpolder weer uit de ijskast willen halen en de aan de gemeente Nijmegen in het vooruitzicht gestelde rijksbijdrage à 90 miljoen in de kosten van een tweede stadsbrug over de Waal in de knip willen houden, als ze haar zin niet krijgt in Lent.

Kans grijpen

Hoe groot is de kans dat zij haar zin niet krijgt? Ze is in elk geval verzekerd van de steun van de waterschappen en de provincie Gelderland. Hun handtekeningen staan onder het 'regioadvies' waarin Veurlent als beste optie wordt aangewezen. Onlangs heeft Provinciale Staten haar nog wel in een brief gevraagd om nog eens te kijken naar de onderbouwing van de keuze, de alternatieven en het realiteitsgehalte van de 18.000 m³-verwachting. Gedeputeerde Staten vindt zo'n laatste check niet nodig, maar heeft er geen bezwaar tegen. Het lijkt er niet op dat Rikken en Mikx nog iets kunnen verwachten van hun Gelderse bestuurders en gedeputeerden.

Gedeputeerde Harry Keereweer, belast met de waterportefeuille en voorzitter van de stuurgroep die het Regioadvies tot stand hielp brengen, heeft alle begrip voor de bezwaren van de Lentse bevolking. Maar hij ziet geen andere optie dan Veurlent. 'Ik vind het ook niet leuk voor de dijkbewoners, maar ik moet verder kijken dan het Lentse belang. Ik zit hier voor alle Gelderlanders en draag de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van Lobith tot Gorinchem, tot Kampen en tot Vianen,' aldus Keereweer. 'Tachtig procent van de Nederlandse rivierdelta valt daaronder, 600 km dijk. Er kan overal wat misgaan, heel erg mis bedoel ik. We moeten de meest duurzame oplossing kiezen bij Nijmegen en dat is Veurlent.'

Een lichtere ingreep en twintig jaar aankijken of er misschien toch een zwaardere ingreep nodig is, zoals de Warande-voorstanders dat willen, vindt de provinciebestuurder niet verstandig. 'De kans is groot dat Lent binnen die twintig jaar twee keer op de schop moet. Je kunt het beter in één keer goed doen, met een

Protesten langs de Oosterhoutsedijk tegen het plan voor een nevengeul in de Waal bij Lent. Foto boven en onder: Ger Loeffen

robuuste oplossing. Grijp je kans, de grond is nu nog betaalbaar. Grond in een zich snel ontwikkelend stedelijk gebied als de Waalsprong zo lang reserveren, dat is onbetaalbaar. Wie moet die Warandegrond kopen? Het Rijk? Vergeet het maar. En vergeet

de mensen ter plekke daar blij mee zijn?'

Monomaan

Ook de twijfels over de verwachte piekaanvoer van 18.000 m³ kan Keereweer goed begrijpen: 'Je kunt niet

Rikken en Mikx hebben hun laatste hoop gevestigd op de Tweede Kamer. Dat de volksvertegenwoordigers de PKB Ruimte voor de Rivier niet zonder slag of stoot zullen accepteren, werd donderdag wel duidelijk tijdens de hoorzitting die de

ners hun visie op het maatregelenpakket. De Delftse hoogleraar Planning (faculteit civiele techniek) Albert Pols kreeg een gewillig oor voor zijn sceptische betoog over de haast die Schultz wil maken met de verruiming van de rivieren. 'Klimaatverandering is een traag proces, we hebben de tijd,' zei hij. Hij heeft niets tegen verruimende maatregelen, maar vindt de PKB monomaan. Het is één en al verruiming wat de klok slaat, terwijl er op sommige plekken best soelaas kan worden geboden met verdieping van het rivierbed of verhoging van de dijken, zo luidt zijn boodschap.

'Laten we in Godsnaam niet de flexibiliteit uit het systeem halen met een ouderwetse, achterhaalde oplossing uit de koker van Van Ellen, een betonnen bak die alles nog verder op slot zet,' verzuchtte een waterdeskundige. 'Laten we als alseblieft geen doembeeld schetsen, alsof er ik weet niet wat voor gek wordt voorgesteld,' luidde het antwoord van de Lentenaar Jos Verstappen, 'Die langzaam wordt niet hoger dan de kribben en is meestal onzichtbaar, want onder de waterspiegel.'

Als er geapplaudisseerd zou mogen worden in de vergaderzaal waar de hoorzitting werd gehouden, zouden vele handen op elkaar zijn gegaan voor Pols' betoog. Niet alleen van de Lentse toehoorders, maar ook van die van de mensen uit de Noordwaard bij Dordrecht, die Schultz wil ontvolderen en uit het buurtschap Kortenoever, dat door de ter plekke geprojecteerde dijkverlegging bij hoogwater een deel wordt van de IJssel. De bestuurders hebben haast, de wetenschappers zijn verdeeld en de bewoners hebben helemaal geen haast.

Gebrek aan gevoel voor urgentie aan de overzijde van de Waal is voor Keereweer heel goed te verklaren. 'Als je op het Trajanusplein (verkeersplein op de stuwwal waar de Waalbrug het verkeer de oude binnenstad inleidt, red.), dertig meter hoog en droog boven de rivier uitkijkt over Lent, dan denk je vooral: o, wat mooi, houwen zo. En niet: o, wat gevaarlijk, op de schop ermee.'

Helene Hauser
Cyriel van Rossum

Rijkswaterstaat maakt er veel werk van om de emoties van het hoogwater op peil te houden

niet dat als Veurlent niet doorgaat, er bovenstrooms extra maatregelen nodig zijn: in de Gendtse Waard en aan de overkant bij Millingen. Zullen

bewijzen dat dat water komt, maar je kunt evenmin bewijzen dat het niet komt. En dan moet je dus het zekere voor het onzekere nemen.'

Vaste Commissies voor LNV en Verkeer en Waterstaat organiseren. In drie sessies gaven bestuurders, wetenschappers en oeverbewo-

